

Mint a virág, melyet zivatar elgázol,
Kókadva lehajlik, letörötten gyászol;
Harmat esi: rothad; sugár üti: sorvad...

Arany J. Toldi szer. VI. 7.

Rokon hely (a részeg emberre alkalmazva) a Nagydai cigányokban:

Mint a buza megdül bő nedvesség miatt...

Arany. Nagyd. cig.

Mint lekonyítja fejét a virágszál, kit vihar eltört...

Klopstock Messias VIII.

A halál angyala mosolyogva metszé el Cymodoeca éltének fonát, mint a virág, melyet a paraszt kaszája levág a réten.

Chateaubriand Vértanúk. XXIV.

GREKSA KÁZMÉR.

MAGYAR ÉS NÉMET HEGEDŐSÖK.

A középkor sajátos műveltségi és irodalmi állapotai, az olvasás tudományának csekély elterjedése s az írásbeli érintkezés nehézkes és költséges volta: a költők és közönségük között a maitól lényegesen eltérő viszonyt teremtettek meg. Az író rendszeren nemcsak szerzője, hanem előadója és terjesztője is volt műveinek, közvetlen érintkezésbe lépett közönségével, a mely nem olvasó, hanem hallgató közönség volt. E viszonyok azután a legtöbb népnél a vándor-énekesek rendjének megalakulását segítették elő, a mely rend egyrészt a nagy tiszteletben állott régi nemzeti énekesek hagyományait örökölte, másrészt a római *scurra*, *histrío* és *joculator* nyomdokaiba lépett.

Elég nagyszámú adat, krónikák, oklevelek és maguknak a költőknek bizonyosságai tanúskodnak arról, hogy a középkorban minálunk is ki volt fejlődve a vándorénekesek ily osztálya, a melynek tagjaival azután — épúgy mint a szomszéd Németországban — még a XVI. század folyamán is találkozunk. A részletes összehasonlítás ez énekesek és idegen, első sorban német kartársaik társadalmi helyzetében, fellépésében, de sőt költői technikájában is számos egyező vonást deríthet fel, a melyek egy része bizonyára a külső viszonyok

hasonlóságából fejthető meg, nagyobb része azonban, úgy látszik, bensőbb összefüggésre enged következtetni.

A német és a magyar vándorénekeseknek már elnevezésében is egyforma észjárás nyilatkozik. Míg a római ember első sorban a mulattató, alakoskodó bohóczot látta scurrájában és histriójában, addig a német és magyar énekmondó mindig zenész is és rendszeren épen ezen tulajdonságáról veszi nevét. A német *spiliman* még általánosabb jelentésű elnevezés, ép úgy a legrégebb magyar elnevezés, a szláv hatásra mutató *igricz* (ószl. *igrati* «spielen», Leskien: *Albulg. Sprache* 270. l.), de idővel mind a két nevet specialiter a zenészre alkalmazzák (*igrecz*, *igricz* a Münch. codexben *tibicen*, a Bécsi codexben *musicus* jelentéssel). Még inkább kiemelik a zenei oldalt az olyan kifejezések, mint a ném. *videlaere*, *gígaere*, *harppaere*, *citharâri*, *phîfâri*, stb., a melyek szakasztott másai a magy. *hegedős*, *lantos*, *sípos* szóknak. Németországban a *videlet*, *gíget*, *harppet* és *seitspilt*, nálunk a hegedőt és lantot az énekes elengedhetetlen attributumának tekintették. Ez elnevezések itt is, ott is a személynév mellé tehetők: a mi *Lantos Sebestyén*ünkkel szembeállíthatjuk német hegedősök fenmaradt neveit, egy *Gebehart gígaret* vagy egy *Liutpold citharedt*. Ez elnevezések alatt olykor pusztán zenészek is értendők (v. ö. pl. Varsóczy Istvánnál: *Lantos, hegedős*, czimbalmos, hárfás vernek táncznótákat, *Egy. Phil. Közl.* IX, 180. l.), de egész kétségtelen, hogy versszerzők elnevezésére is használtattak (Ilosvai *Ptolomeus*ában majd *lantos*, majd *hegedős*, majd a *versszerző* neve alatt kér bort; együtt említi e foglalkozásokat ez a vers is: Nem kell akkor hegedülni, lantot pöngetni, szép dolgokat krónikákból nem kell zöngeni *RMKT.* III. 266. l., stb.).

A mi különben az énekmondók magyar elnevezéseit illeti, ezek úgy látszik, korok szerint változnak; az *igriczet* ez értelemben a *hegedős* váltja fel, e mellett majd a *lantos* tűnik fel. Ez utóbbi kettőt néha egynek veszik, néha megkülönböztetik s e megkülönböztetés alapja első sorban az illető hangszerek különbsége lehetett (*hegedős*: a mai czitera vagy tambura; *lant*: hat húrral ellátott koboz; l. Szilády *RMKT.* III. 409.); ha azonban Tinódi «némi lenézéssel említi a hegedősöket» (Szilády u. o. XXXI. l.), akkor e lenezés oka

nem lehet csupán a hangszerre vonatkozó különbség, hanem talán inkább az, hogy ő *hegedős* alatt pusztán zenészt látszik érteni (így beszél ő, még pedig elég elismeréssel, Kármán Demeterről, a ki «az rácz módban» hegedős, III. 43. l.), míg a *lantos* egyúttal versszerző is, a mint hogy maga magát is csak lantosnak (III. 52. 447. 457. stb.) vagy lutinistának (u. o. 386. 449.) mondja, de sohasem hegedősnek. Ugyan ezt a fel fogást, a mely a szöveg nélküli zenét kevesebbre becsüli a zenésített éneknél, megtaláljuk Németországban is; a meissenai vándor énekes így szól: *gedoene âne wort daz ist ein tôter galm* (Grimm: *Deutsche Heldensage* 384. l.). Mind e felsorolt nevek mellett úgy Németországban, mint nálunk, előfordulnak az ismeretes latin elnevezések is, forrásainkban pl. a *joculator*, *musicus*, *citharoeda*, *fidicen*, *trufator*, *mimus* és *histrion* nevek.

Az elnevezésekben mutatkozó eme hasonlóságnál sokkal feltünőbbek maguknak a költői termékeknek egyező vonásai, — oly vonások, a melyek épen részletekre, az előadás módjára, hagyományos stylistikai fogásokra és fordulatokra vonatkoznak. Sajnálatos körülmény, de a dolog természetében rejlik, hogy ez első sorban szóbeli előadásra szánt termékek túlnyomó része nem maradt reánk, s hogy így a középkorból, a hegedős-költészet tulajdonképeni virágzása korából, alig állíthatunk valamit a német irodalom megfelelő termékei mellé. De a mint a népies irodalom hagyományai egyáltalában szívósabb életűek, úgy a népköltők szóban levő traditionalis formáit is megjeljük még a XV. XVI. század irodalmi termékeiben s megjeljük nemcsak a középkori hegedősök egyenes utódainak szerzeményeiben, hanem (épúgy mint Németországban) műköltőknek olvasásra szánt műveiben is.

A lantosnak többnyire már első szavai is jellemzők a közte és hallgatói közt fennálló viszonyra. Figyelmet és érdeklődést kell keltenie, hacsak egyelőre külső eszközökkel is. Ép ezért hallgatásra és az elmondandók meghallgatására szólítja fel közönségét. A német hegedős-irodalomból százzszámra lehetne idézni idevágó példákat; nagyrészüket összeállították: Vogt a *Salman und Morolf* cz. hegedős-költemény kiadásának bevezetésében (CXXXIX. s k. l.) és Piper *Die Spielmannsdichtung* cz. művében (I. 61. 71. l.); a szokásos formulák: *nu hoeret*,

nu muget ir hören, vernemet, nu ir vernemen solt stb. Így a mi íróinknál is; Tinódinál pl.: Erre *hallgassatok* és *tü meghalljátok* (RMKT. III. 7. 1.); *halljátok* már Ali basa bölcseségét (u. o. 90. 1.); már *halljátok* vesztét az Ördög Mátyásnak (95. 1.); mégis *halljátok* szép viadalokat (134. 1.); sőt *halljátok* erős Murán romlását (216. 1.); siess keresztyén lelki jót *hallani* (224. 1.) Nagybankai Mátyásnál: Néktök emléközöm, *ha meghallgatjátok*, jó Hunyadi Jánosról (IV, 27. 1.); stb. Vallásos tárgyú költeményekben is, l. RMKT. II, 81. 127. 143. 261. 301 stb. Még nyomatékosabb felszólítások Heinrich v. Veldekenél: *Welt ir nu rechte verstan eine rede also gedân* (Eneit 9389.) és Ilosvainál: *Jól megértse minden Sándornak dolgát* (IV, 116). A közönség érdeklődése fokozódik, ha a szerző nagy és új dolgok vagy épen csodák előadását ígéri: *vernemet seltsaene dinc* (Eneit 823), *sagen die starken nuwen mere* (Rudolf 1), *ich mag iu sagen wunder* (Rudolf 2.), *die nemach û neman gesagen* (strassburgi Alexander 5912.) stb.; — Istvánfi Pál Volterjének bevezető sorai: Egy krónikát mondok, urak, hallgassátok! *kinek talám mássát ti nem* hallottátok (II, 27.); Batizi: Nosza, keresztyén nép, hallgass *nagy dolgokra* (II, 89); az én beszédemet ti meghallgassátok, hogy kik *nagy dolgokat* hallani kívántok... *régi és új dolgot* ingyen majd hallotok (II, 95); Tinódi: *Sok csudák közzül* halljatok *egy csudát* (III, 72); oh mely jelős *hat csudák* történének, *krónikában hasonlók sem leletnek*, kikről *világ-végig megemléköznek* (III, 105); Ilosvai: Ha meghallgatnátok, megmondom tinéktök; *jeles dolog* lészen, csak-hogy légyen kedvetek (IV, 182); Dézsi András: *Nagy régi dolgokat* mondok ti néktek (V, 29), stb.

A hallgatók érdeklődése növekedik, ha az előadó szavahihetőségéről győzi meg őket, vagy egyszerű erősítő formulákkal: *daz ich ûch sage, daz ist wâr* (Salman u. Morolf 4. str.); — látjátok, hogy én *igazat szölok* (Ilosvai, IV, 289); vagy úgy hogy a nagyobb hitelesség kedvéért forrására (a német íróknál *daz buoch*) hivatkozik: *daz saget uns das buoch furwâr* (Rolandslied 7192); *thie buoch urkundent* (u. o. 8673); *als ich an einem buoche las* (bázeli Alexander 146); — Batizi András: *Dániel ezt írja*, minden meghallgassa (II. 81); Tinódi: *Biblia mondja királyok könyvében* (III, 224); Ilosvai:

kit *igazán szedtünk jó krónikákból* (IV, 83); *régi krónikákból ki ezt kieszede* (IV, 172); megtalálta *Aristeas könyvében* (IV, 240); Gyergyai: A tündérországról bőséggel olvastam, *olasz krónikákból* kit megfordítottam (Árgirus I. v.); Dézsi András a prédikációk módjára idézi a bibliai szöveget: Ezt Moises írja másik könyvében, Exodusnak tizenheted részében (V, 50).

A költemények tulajdonképeni tárgyának előadásában is tüntetnek fel a német és magyar hegedősök bizonyos közös vonásokat; kedvelik pl. a kincseknek, arany és ezüst tárgyaknak, gazdag öltözeteknek pompázó leírásait, a melyekkel bizonyosan nagy mértékben hatottak hallgatóik képzeletére, (I. pl. a *Salman u. Morolf*-ban Vogt kiad. CXXIX. 1. — Ilosvainál IV. 90., 95., 96., 145., 146., 213., 238. l.), ez azonban egyrészt általában jellemző sajátsága a népies elbeszélés-módnak, másrészt a mi íróink e leírásokat rendszeren megtalálták már forrásukban, úgy hogy e tekintetben nincs jogunk valami különös hegedős-hagyomány megvoltára következtetni. Ugyanez áll az előforduló számnevekről is: úgy a német mint a magyar hegedősök a kerek számok mellett a tizenkettes számrendszert kedvelik (Vogt CLV. 1.; v. ö. pl. Ilosvai IV. 88. 89., 146., 148. l.), de ez is nagyon elterjedt sajátsága a népies elbeszéléseknek.

Ismét sajátosabb hegedősfogás az, hogy a szerző előadás közben is tért enged subjectivitása nyilvánulásának és bizonyos közvetlenséggel érintkezik hallgatóival, egyenesen hozzájuk fordul, tekintettel van ismereteikre, hangulatukra stb. Emlékezteti őket ismert dolgokra: *als ir wale hát vernomen* (Eneitben többször); — Tinódi: *tudjátok*, nem régen Németországban stb. (III, 192); *jól értitök* az terek császár hatalmát (III, 288). A lármázó hallgatóságot előadás közben is csendre inti: *woldet ir alle nu gedagen* (strassb. *Alexander* 125); *welt ir ein lutzil gedagen* (u. o. 4914); — Ilosvai *Ptolomeus*-ának 1588. kiadásában: mondjad, uram, *ezék ne za-jogjanak* (IV, 335). De tekintettel van a figyelem hatáira, tudja, hogy a hosszadalmasság untatja a közönséget: *et wâr te seggen te lanc* (Eneit 354); *ist daz ich vurdir sagete, dem volk iz missehogite* (*Athis u. Prophilias* D. 16); — Ilosvai: *talám megunjátok*, ha most többet mondok (IV, 182).

Főtörekvése, hogy hallgatósága jó hangulatban legyen

«csakhogy légyen kedvetek», a mint Ilosvai mondja (IV, 182), — hisz tudja, hogy evvel arányban lesz majd az ő jutalma is. Ez utóbbinak nagysága attól függ, mennél jobban mulatnak hallgatói s másrészt mennél jobb véleményük van az előadó énekesről. E célból azon vannak a hegedősök, hogy egész rendjük tekintélyét emeljék. Büszkén hivatkoznak Dávid királyra, mint ősükre és tipikus képviselőjükre; a német *spilman* Dávidról mint ősapjáról emlékezik meg: er gedächt an *kunig Dávít den vater sîn*, der vor der alten Troie erdächt daz erste seitenspil (*Salm. u. Mor.* 468. str.), — Tinódi pedi g így szól *Dávid királyában*: *Dávid hegedős mast es az világban*, szép ének adásban (III, 236). Ugyancsak rendjének tekintélyét akarja emelni Ilosvai, ha *Ptolomeusában* a király ama kérésére: «Mi módon kell néki vígan laknia, és lakodalomban nem bánkodnia?» ezt felelteti a hetvenedik bölcsessel: «Az kik históriákról tudnak szólni, nagy dolgokról meg tudnak emlékezni, annak szavát ott is meg kell hallgatni, néha lantnak, hegedőnek zöngeni.» (IV, 237.) Elbeszéléseikben hegedősöket léptetnek fel (*Morolf hegedős a Salman u. Morolf cz. költeménynek épen főszemélye*, I. Vogt kiad. CXXII.), és ezek aztán kitüntetésekben, jutalomban részesülnek s részt vesznek a királyok vendégségeiben; ennek fejében aztán ők is dicsőítik az ilyen jókedvű adakozókat. Így Heinrich von Veldekenél: Die wale geven dorsten, hertogen ende grâven, *den speleman sî gâven grôtlîke ende sô*, dat si alle dannen skieden frô end *lof den koninge songen* iegelich an sînre tongen. (*Eneit* 13194—13200.) A Nibelungénekekben is szó van róla, mily gazdag jutalomban részesültek Etele hegedősei (ed. Bartsch 1374. str.). Különben is jól tartják a hegedőst fejedelmi udvarokban: waller, wilt dû bî mir bestân, *ich gibe dir wîn unde brôt* (*Salm. u. Mor.* 206. str.); *darft dû spîse*, die wil ich dir gèn die wîle ich hân daz leben mîn (u. o. 614. str.). A magyar hegedősöknél is részt vesznek rendjük képviselői a királyok ünnepeiben, lakomáiban, Ilosvainál: királytól egy új udvar hirdetteték, hét egész nap akkor minden jól lakják, *hegedősnek jó bor innya adassék* (IV, 221); az király vígan köszöni jó borát, *nem felejtí hegedősét, lantosát* (IV, 234); a bőkezűség jutalma aztán itt is a fejedelmek jó hírneve: midõn Ptolomeus gazdag aján-

dékokkal bocsátja el a mestereket, «az királynak lőn jó híre és neve, világszerte megmarada jó híre». (IV, 239). Annál keserűbbek aztán az énekesek kifakadásai azok ellen, a kik rosszul bánnak velük és fukarkodnak velök szemben; ezek főleg a nagyurak kamarásai és kapusai, a mi íróinknál az udvarbírák, kulcsárok és hopmesterek. Morolf hegedősnek sok mindenféle baja van a *kamerèerekkel* (Vogt CXXV.), de később boszút is áll rajtuk, egynek fejét veszi, egy másikat meg elpáhol; hasonló jelenetek előfordulnak a *Rother*, *Orendel* és *Oswald* cz. hegedős-költeményekben is. A mi énekesünk főképp a borral való fukarkodásuk miatt szidják e tiszteteket. Még a komoly Szkhárosi Horvát András is kifakad ama fősvények ellen, a kik «innom nem adtok az igazmondásért» (II, 198); de legtöbbet foglalkozik velük Tinódi: *udvarbírák bort nem adnak, vannak átkjában* (III, 269); egész külön költeményt ír *Az udvarbírákról és kulcsárokról* (III, 315—318), «kik nem adnak Bohnyán itt jó borokat, magas part üssön meg udvarbírákat, velök egyetömben az kulcsárokat, kik akasztófára méltók, azokat».

Ezzel már rá is tértünk a minden nemzetiségű hegedősök egy fő jellemző vonására, a bor szeretetére, a mely később már közmondásossá vált róluk (Decsi, Adagia: Ritkán vagy az hegedüsben bornemisza). Élesen ki tudnak ugyan kelni az urak részegeskedése, «mondhatatlan híres toroka» ellen (Ilosvai IV, 239; v. ö. még 208., 209.), de azért Tinódi maga is megvallja, hogy: «lantosok és hegedősök, kiknek bor lelkök, csak borért is elzörgetnek néha szegényök» (III, 268). Hogy szomjukat csillapíthassák, nem elégednek meg az afféle gyöngédebb czélzásokkal, hogy a fejedelmek vendégszeretetét magasztalják, hanem előadásuk közben, a cselekvénynek rendesen valami érdekesítő pontjánál, egyenesen a közönséghez fordulnak s bort kérnek. Az efféle megszakítások aztán külsőleg is nyugvópontul szolgálnak az előadásban, midőn a szerző az elbeszélés egy-egy szakaszát fejezi be velök. A *Salman u. Morolf* egyik kéziratában Salman közel van a halálhoz s akkor az énekes inni kíván: er hete den dôt an der hant, *man gebe dem leser* (= az az előadó) *drincken* (521. str.); ugyanott a 768. strófában, a hegedős azzal ijeszti hallgatóit, hogy Morolf elveszti életét, ha ő, az előadó, nem kap bort: Nu liget der

dogenthaffte man vor dem konige Princian vnd musz verliesen sin leben, *man wolle dan dem leser eyns drincken geben* (Vogt kiad. 160. l.). Hasonló helyek: *daz enmac niemer ergân, der leser muoz ein trinken hân* (Laurin 1217); a befejező versszakokban: *schenk in und lát uns trinken* (Herzog Ernst); nú hânt ir *daz ende vernomen: heizent ein mit wîne komen, daz er uns allen schenke* (Virginal 1097) stb. Egészen megfelelő helyek Ilosvai Ptolomeusában az egyes szakaszok végén: Több kérdések más napra haladjanak, *ma az versszerzőnek innya adjanak* (IV, 224), az 1588. kiadásban még egy sorral megtoldva: *hegedősek szomjúhon se maradjanak* (l. 332. l.); *hadd töltsenek bárcsak amaz serleggel*, hegedősek hadd lakjanak jó kedvvel (IV, 226); jó volna *megkínálnia most azzal lantost, hegedőst az bornak javdval* (IV, 230); l. még 232. 234. l. és a későbbi toldások 334. 336. 337. l.

Valószínű, hogy tulajdonképeni, középkori hegedőseink verseit ugyanaz a tréfás, dévaj, gyakran ledér hang jellemezte, mely a külföld hasonfajta termékeinek sajátja. Erre következtethetünk az egyháznak velük szemben való magatartásából, mely nálunk is ugyanaz, mint külföldön. A zsinatok ott is, nálunk is korán foglalkoznak velük; az 1279. budai és az 1460. szepesi zsinat kánonai bizonyára nemcsak a vándor színész-rendek ellen voltak intézve (Toldy: *Magy. költészet Zrínyiig* 106. l.), hanem a tulajdonképeni hegedősök ellen is. Egyes egyházi írók is ép oly megvetéssel nyilatkoznak róluk külföldön, mint minálunk. Regensburgi Berthold szerzetes (1250 körül) a legelső emberosztályba sorolja őket, mely örökre elkárhozott (l. Piper. id. h. 23. l.) s nálunk később Vásárhelyi Gergely *Catechismusában* a kocsisokkal és hajdúkkal említi őket egy sorban (*RMKT.* V, 364).

Ez a megvetés, melyet nemcsak az egyház, hanem részben a nép maga is érezhetett az őt mulattató énekesek iránt, korán arra indította őket, hogy némileg közeledjenek az egyházas felfogáshoz, a mely iránt eladdig legalább is közönyösek voltak. A német hegedősök egyházi tárgyakat kezdenek feldolgozni (Anno, Judith, György, Christophorus), némelyikök vallásos irányú befejezést ad művének (*Oswald*), egy másik legalább morális bevezetést (*Ernst*). Evvel összefüggésben általánosabb didaktikai irány nyomai is mutatkoznak s az

énekesek némelyike a gyakorlati nevelés terére is lép: a hegedős iskolamesterré lesz (Piper 38. l.). Mind e tünetek meg vannak a mi hegedőseink történetében is; régi költői irodalmunk világi tárgyú termékeit is nagyobbára vallásos szellem hatja át s ezek mellett nagy számmal vannak egyházi tárgyak feldolgozásai; az istenfélelemre intő s egyéb vallásos irányú befejezések meg éppen rendes kellékei XV. és XVI. századbeli énekeseink költeményeinek, úgy hogy pl. az *Orendel* befejezésének: «Hie hát der grāwe roc ein ende; Got uns von sünden wende, des helfe uns aller meist Got vater, sun unde heiliger geist!», megfelelnek Tinódinak efféle helyei: «Ugyan igen kérlek vitézők kik vattok, hogy az jó Istennek nagy hálát adjatok, az ő jóvoltában mindenkor bizjatok» (III, 296); vagy Ilosvainál IV. 206. stb. Egyéb nevelő irányú helyek is gyakoriak; a szerzők korholják a részegeskedést, Ilosvai rosszalja, hogy az urak házában nem lát könyveket (IV, 209), a szegények pártját fogja (211. 227. l.) stb., s így nem csodáljuk, ha éppen ő iskolamesterséggel is foglalkozik (Szilády, *RMKT.* IV, 309). Minthogy a hegedősöknek legalább egy része ebben a tisztultabb irányban működött, megértjük, ha Szkhárosi Horvát András, az egyháziak nézetével ép elmentében, azok közé számítja őket, a kik «Isten akaratját nagy nyilván kiáltják». (II, 207.).

Az eddigiekben felsorolt hasonlóságok, a melyeket Németország és hazánk hegedőseinek történeti fejlődésében, fellépésében és költői gyakorlatában kiemeltünk, úgy hisszük arra engednek következtetni, hogy itt nem egymástól merőben független, párhuzamos fejlődéssel és véletlen egyezésekkel, hanem mélyebb összefüggéssel, egyenes ráhatással is van dolgunk. Lehet, sőt valószínű, hogy a hegedős-rend intézményének nálunk is volt nemzeti alapja, mint egyéb népeknél. De a történet tanúságai, azok az adatok, a melyeket nagyjaink udvarainak idegen elemeiről, városaink német műveltségéről, a szomszéd népekkel való érintkezésről bírunk (figyelemre méltó, hogy az osztrák tartományokban, főleg Stiriában, a XIV. században még nagyban virágzott a hegedős-költészet), lehetők fogják feltüntetni az ily idegen hatást, az előzőekben pedig sikerült talán kimutatnunk az ilyennek valószínűségét is. Különben éppen ama német hegedős-rend

sem fejlődött tisztán nemzeti alapon; a német irodalom-történetírók is elismerik, hogy a római korból a *mimus* és társai képében átvett örökség határozó befolyással volt a német hegedős-rend alakulására s hasonló viszonyban állhatott azután a német *spilman* a mi hegedősünkhöz. Így — legalább közvetve — a mi egyszerű hegedőseink is történeti összefüggésben volnának a római kor hasonló alakjaival s rendjük kifejlődése új példáját szolgáltatná a művelődési és irodalmi áramlatok messzeterjedő hullámverésének, valamint bizonyítékát annak, hogy egységes szálak fűzik össze a különféle korok és nemzetek műveltségét.

PETZ GEDEON.

EGY NÉVSZERINT EMLÍTETT ÁRPÁDKORI JOCULATOR.

A középkori kútfőkben szereplő joculatorok mulattatók voltak. Mivel a mulattatás minden népnél nemzeti nyelven folyt, a közös latin elnevezés csak fordítása nemzeti neveknek. A francia jongleurnek, az angol menestrelnek, a német spielmannak nevezte őket. Hivatásszerű foglalkozásuk körébe tartozott a látványos művészetek minden ága, főfoglalkozásuk azonban az énekmondás volt, mely mindig zenekiséret mellett történt, tehát a hangszerek kezelését is föltételezte. Mivel így a középkori költészet művelőinek és fentartóinak tekinthetők, emlékek ápolása első sorban az irodalomtörténet körébe tartozik.

Az Árpádkori kútfők adatai szerint a régi magyar társadalomban is tekintélyes szerepök jutott. Anonymus leszólja őket, mivel csacska énekeikkel a történetet meghamisítják. Ezt az előszóban mondja, s mire az elbeszélésben Tuhutum hadi tetteinek felsorolásához ér, már annyira megfélemedezik, hogy a joculatorok énekét idézi. Ugyan ő említi, hogy midőn Árpád Etelvárába vonult, «a kobzok és sípok minden zengései és édes hangjai, a joculatorok mindenféle énekeivel, zengnek vala előttük». E helyt azonban minden valószínűség szerint csak egykorú jelenség van a távoli multba átvive.